

Een dualistische dienst

De rol van de Buitenlandse Inlichtingendienst in Nederland in de eerste helft van de Koude Oorlog

-Scriptie Geschiedenis (IB) 2017-

Door: Pieter Michiel Kolstee

Studentnummer: 4200772

Begeleider: Dr. L.C. Crump – Gabreëls

Tweede Corrector: Dr. E.A.A. Hellendoorn PhD

Datum: 16 juni 2017

Woorden: 8658

Abstract:

Een inlichtingendienst neemt een problematische rol in het democratische proces. Democratie vereist een bepaald niveau van transparantie, terwijl een inlichtingendienst gebaat is bij geheimhouding. *Oversight*, toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, heeft als doel dit dilemma te balanceren. Een soortgelijk probleem speelde bij de Buitenlandse Inlichtingendienst in Nederland in de eerste helft van Koude Oorlog. De eerste jaren van de Koude Oorlog waren uiterst dynamisch voor Nederland vanwege de wederopbouw, maar ook door de internationale politiek. In deze tijd voerde de Nederlandse een duidelijk eigen en pragmatisch beleid en was dus niet vatbaar voor veel Amerikaanse inmenging in dit beleid. De Buitenlandse Inlichtingendienst had als doel dit Nederlandse beleid te ondersteunen, maar door verschillende factoren gebeurde dit niet tot nauwelijks. In plaats van het handelen in het nationale belang koos de Buitenlandse Inlichtingendienst ervoor om in haar eigen belang te handelen. Dit hield in dat er uiterst geheime missies werden ondernomen achter het IJzeren Gordijn in samenwerking met de CIA. Deze missies gingen in tegen het belang van Nederland en schaadde zelfs de nationale veiligheid. De problematische rol van de Buitenlandse Inlichtingendienst in de periode 1946 – 1960 benadrukken de problemen die bestaan omtrent inlichtingendienst, maar laten ook zien dat de Verenigde Staten op een institutioneel niveau zeer zeker invloed had op het verloop van de Nederlandse politiek.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk:

Inleiding	Pagina 4
Hoofdstuk 1; Het begin van de Koude Oorlog voor Nederland; een dynamische periode	Pagina 7
Hoofdstuk 2; Intelligence en Oversight in Nederland ten tijde van Koude Oorlog	Pagina 11
Hoofdstuk 3; Een onafhankelijke BID en haar activiteiten	Pagina 14
Conclusie; Oversight op de Buitenlandse inlichtingendienst; een onmogelijke opgave	Pagina 18
Bibliografie	Pagina 21

Inleiding; geheimhouding versus transparantie

Door een toename in het aantal aanslagen in de Westerse wereld staan de nationale inlichtingen- en veiligheidsdiensten weer in het centrum van de publieke aandacht. Een groeiend gevoel van onbehangen doet de burgers zich afvragen of men nog wel veilig is. De Nederlandse overheid probeert de veiligheid te garanderen door onder andere meer geld te investeren in de Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst (AIVD). Zo zijn er in 2016 240 nieuwe medewerkers bij de AIVD aangenomen ten opzichte van 2015 en in 2017 verwacht men nogmaals 200 nieuwe medewerkers in dienst te nemen.¹ De vraag blijft echter of een dergelijke toename in financiële middelen een aanslag kan voorkomen. Ondanks deze hernieuwde aandacht is het verzamelen van inlichtingenwerk toch een eeuwenoude professie, zo maakten de Romeinen al gebruik van een inlichtingendienst die de *Frumentarii* werd genoemd.² In Nederland is er ook een geschiedenis met betrekking tot inlichtingen- en veiligheidsdiensten. In juni 1914, aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog, werd namelijk sectie III van de Generale Staf opgericht.³ Deze sectie kan als de oorsprong van de Nederlandse inlichtingendiensten worden gezien. Deze dienst was zowel op het binnenland als het buitenland gericht. Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelden de Nederlandse diensten zich verder en werd er een aparte tak opgericht voor het buitenland, de Buitenlandse Inlichtingendienst (BID).⁴ Deze dienst werkte naast de Binnenlandse Veiligheidsdienst, beter bekend als de BVD.⁵

De positie van inlichtingen- en veiligheidsdiensten in een democratie is echter problematisch. 'Er is een inherente spanning tussen enerzijds de democratische rechtsstaat en de daaraan ten grondslag liggende waarden en anderzijds het bestaan en functioneren van inlichtingen- en veiligheidsdiensten.'⁶ Robert A. Dahl, voormalig professor politicologie aan *Yale University*, stelt dat een democratie een vrije stroom van informatie nodig heeft.⁷ Democratie heeft dus een bepaald niveau van transparantie nodig. Inlichtingenactiviteiten gaan echter in tegen het idee van transparantie. *Intelligence* kan namelijk als volgt gedefinieerd worden: "Intelligence is the official, secret collection and processing of information on foreign countries to aid in formulating and implementing foreign policy, and the conduct of covert activities abroad to facilitate the implementation of foreign policy."⁸ Het werk van de inlichtingendiensten gaat dus per definitie in tegen de waarden van een

¹ AIVD (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties), 'Jaarverslag 2016', (Den Haag 2017) pagina 11

² Rose Mary Sheldon, 'Intelligence Activities in Ancient Rome: Trust in the Gods But Verify', (New York 2005) pagina 257

³ Bob de Graaf, 'Nederland en Intelligence', in: Remco Raben, Mathieu Segers en Jacco Pekelder (red.), *De Wereld volgens Nederland: Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief* (Amsterdam 2015) 199-220, pagina 210

⁴ Bob de Graaf, 'Nederland en Intelligence', pagina 202

⁵ Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 8 augustus 1949, 'Koninklijk Besluit Nummer 51', pagina 1, via: <http://www.inlichtingendiensten.nl/organisatie/kb1949.pdf> (geraadpleegd op 15 juni 2017)

⁶ Handeling Tweede Kamer 2016 -2017, Bijlage II, Voorstel van wet inzake wijziging Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, Memorie van Toelichting, pagina 6

⁷ James R. Hollyer, B. Peter Rosendorff & James Raymond Vreeland, 'Democracy and Transparency', *The Journal of Politics* 73 (2011) 4, 1191-1205, pagina 1192

⁸ Central Intelligence Agency, 'A definition for intelligence' (versie 18 september 1995), https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no4/html/v02i4a08p_0001.htm (geraadpleegd op 12 juni 2017)

democratie, maar de diensten hebben als uiteindelijk doel het beschermen van diezelfde democratische waarden.

De spanning die bestaat tussen transparantie en geheimhouding valt binnen het historiografische debat over *Oversight*, het toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het academische debat over *Oversight* volgt een duidelijke trend. Sinds de jaren 70' en '80 is er over de gehele wereld steeds meer aandacht voor een vorm van nationaal toezicht op de inlichtingendiensten.⁹ Eleni Braat, Universiteit Utrecht, laat in haar artikel 'Recurring Tensions between Secrecy and Democracy: Arguments about the Security Service in the Dutch Parliament, 1975–1995' zien dat naast de groeiende vraag voor *Oversight*, ook de twijfel over het bestaan en het nut van een inlichtingendienst binnen een democratie afneemt als er meer *Oversight* is.¹⁰ Door *Oversight* kunnen de spanningen die bestaan tussen transparantie en geheimhouding tegen worden gegaan. Een goed ontwikkelde *Oversight*-structuur, waarin ethische en juridische normen gewaarborgd blijven, draagt bij aan het succes van een inlichtingendienst.¹¹ Een goede *Oversight*-structuur is echter lastig te realiseren, omdat een goede structuur een gelaagd model betreft waarin naar verschillende dimensies wordt gekeken: interne, administratieve, parlementaire, onafhankelijke en extra – parlementaire aspecten van *Oversight*.¹² Gezien deze complexiteit wordt de effectiviteit van *Oversight* op de huidige inlichtingengemeenschap ook dikwijls betwijfeld. Er kan namelijk ook sprake zijn van zogenaamd *Undersight*.¹³ J. van Buuren, onderzoeker aan het *Centre for Terrorism and Counterterrorism The Hague*, argumenteert namelijk dat alle miststanden binnen de inlichtingengemeenschap niet worden aangetoond door een *Oversight*-structuur, maar juist door klokkenluiders en gedegen onderzoeksjournalistiek.¹⁴ Een toename in *Oversight* betekent dus niet per definitie dat de spanningen tussen transparantie en geheimhouding opgelost worden. *Oversight* gaat namelijk voorbij aan het feit dat het contact tussen inlichtingendiensten en overheden vaak ook een clash is tussen culturen. Deze cultuurverschillen kunnen ook een bron zijn voor problemen die ontstaan in een inlichtingengemeenschap.

Goed toezicht op de inlichtingendiensten is dus van belang om het constant bestaande dilemma tussen transparantie en geheimhouding te balanceren. Daarnaast moet erop toegezien worden dat beide culturen niet langs elkaar heen communiceren. Opmerkelijk genoeg is er in het huidige academische debat niet veel geschreven over het toezicht op de Buitenlandse Inlichtingendienst tijdens het begin van de Koude Oorlog. Dit is opmerkelijk, omdat de dienst net bestond en de eerste helft van de Koude Oorlog uiterst dynamisch was. Nederland moest opnieuw worden opgebouwd, er was de globale tweestrijd tussen het kapitalisme en het communisme en Nederland speelde met de vraag hoe ze zichzelf zag in

⁹ Mark Pythian, 'The British experience with intelligence accountability', *Intelligence and National Security* 22 (2007) 1, 75 – 99, pagina 75, 76

¹⁰ Eleni Braat, 'Recurring Tensions between Secrecy and Democracy: Arguments about the Security Service in the Dutch Parliament, 1975–1995', *Intelligence and International Security* 31 (2016) 4, 532-555, pagina 543

¹¹ Jelle van Buuren, 'From Oversight to Undersight: the Internationalization of Intelligence', *Security and Human Rights* 24 (2013) 239 – 252, pagina 240.

¹² Jelle van Buuren, 'From Oversight to Undersight', pagina 240

¹³ *Ibidem*, pagina 240

¹⁴ *Ibidem*, pagina 250

de nieuwe geopolitiek situatie. Nederland stond namelijk op het punt over te gaan van een koloniale macht naar een regionale macht binnen Europa. Tegelijkertijd was de BID, die de Nederlandse overheid moest helpen bij het vormen van hun buitenlandse beleid, in oprichting. Tevens probeerde de Verenigde Staten op al deze kwesties invloed uit te oefenen.

Gezien de grote dynamiek van het begin van de Koude Oorlog wordt dit paper toegespitst aan de hand van twee criteria, een tijds kader en een specifieke inlichtingendienst. Het besproken tijds kader van dit paper loopt van 1946 tot en met 1960, omdat allereerst in 1946 de Buitenlandse Inlichtingendienst wordt opgericht middels Koninklijk Besluit nummer 27.¹⁵ Hierdoor vormt het jaar 1946 een goed begin voor de analyse van de rol van de BID. De periode eindigt in 1960, omdat rond dat jaartal de Koude Oorlog stabiliseert en dus de dynamiek afneemt. De BID casus is gekozen, omdat inlichtingenexpert Cees Wiebes heeft laten zien in zijn boek 'Samen met CIA' dat de BID middels samenwerking met de CIA deelnam aan missies achter het 'IJzeren Gordijn'.¹⁶ De ontdekkingen van Wiebes staan haaks op de huidige kennis van *New Cold War History*. Deze visie stelt namelijk dat kleinere staten, zelf, weldegelijk invloed hadden op het verloop van de Koude Oorlog. De Koude Oorlog moet dus niet gereduceerd worden tot een bipolaire strijd tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. Een staat, zoals Nederland, voerde weldegelijk een eigen buitenlands beleid en kan niet geassocieerd worden als marionetstaat van de leiders van de NAVO. Cees Wiebes laat echter zien dat de BID een zeer afhankelijke relatie had met haar Amerikaanse collega's.¹⁷ Cees Wiebes lijkt dus de veronderstelling van *New Cold War History* te weerleggen. De casus van de BID laat dus goed de botsing tussen overheids cultuur en de cultuur van een inlichtingendienst zien. Tevens geven de casus en tijdsperiode een inzicht in hoe de Verenigde Staten haar invloed probeerde uit te oefenen op bevriende staten op verschillende niveaus.

Het probleem met transparantie en geheimhouding, de clash van overheid- en inlichtingdienstcultuur en de hierboven besproken historische gebeurtenissen problematiseert de rol van Nederlandse Buitenlandse inlichtingendienst binnen de Nederlandse overheid. De combinatie van deze factoren doet vraag opkomen wat de meerwaarde van de BID nu precies was voor de Nederlandse overheid? Had de BID een positieve of negatieve bijdrage aan het buitenlandse beleid van de Nederlandse overheid? Hoe kan de rol van de BID uiteindelijk binnen dit nationale en internationale krachtenveld gezien worden? De problematische vragen leiden uiteindelijk tot de volgende hoofdvraag: Wat was de rol van de Nederlandse Buitenlandse inlichtingendiensten binnen de Nederlandse overheid in de eerste helft van de Koude Oorlog (1949-1972)?

De hoofdvraag zal aan de hand van een aantal specifiekere deelvragen worden besproken. Allereerst zal verder worden ingegaan op de dynamische politieke situatie waarin

¹⁵ Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 9 april 1946, 'Koninklijk Besluit Nummer 27', via: <http://www.inlichtingendiensten.nl/organisatie/kb1946.pdf> (geraadpleegd op 15 juni 2017)

¹⁶ Cees Wiebes, *Samen met de CIA: operaties achter het ijzeren gordijn* (Amsterdam 2016), pagina 80

¹⁷ Cees Wiebes, *Samen met de CIA*, pagina 24

Nederland zich bevond tussen 1946 en 1960. In dit eerste hoofdstuk zal voornamelijk gefocust worden op buitenlandse beleid, maar ook binnenlandse aangelegenheden zullen besproken worden. Wat waren uiteindelijk de doelen van het Nederlandse buitenlandse beleid? Hoofdstuk één maakt voornamelijk gebruik van secundaire literatuur, omdat deze periode al veel besproken is in de literatuur. Primair bronmateriaal zal voornamelijk een ondersteunende rol hebben. Het eerste hoofdstuk zal de theorie van *New Cold War History* ondersteunen en concluderen dat Nederland een pragmatisch buitenlandse beleid had dat gericht was op het nationale belang. Het tweede hoofdstuk zal ingaan op de deelvraag: wat was de rol van de BID binnen de Nederlandse overheid? Dit hoofdstuk zal zich richten op de wetgeving uit de Koninklijke besluiten en wat ervan de BID verwacht werd door de Nederlandse overheid. Er zal gebruik worden gemaakt van de primaire bronnen, zoals de Koninklijke besluiten. Echter zal ook bestaande literatuur over *Oversight* behandeld worden, omdat dit de primaire bronnen van extra context voorziet. Hoofdstuk twee zal concluderen de rol van de BID binnen de overheid helemaal niet duidelijk was en dat hierdoor de overheid en de dienst uit elkaar groeiden. Het laatste hoofdstuk zal in gaan op de werkelijke activiteiten van de BID. De deelvraag die behandeld wordt is: 'Welke activiteiten ondernam de BID om de Nederlandse overheid te dienen?' Dit hoofdstuk zal zich dus voornamelijk richten op de missies die de BID ondernam, al dan niet in samenwerking met de CIA. Dit hoofdstuk gebruikt voornamelijk primair bronmateriaal. Uiteindelijk zal hoofdstuk drie concluderen dat de BID in haar activiteiten een tweeledig karakter had. Zo waren er de doelen voor het landsbelang, maar waren er ook duidelijk doelen die alleen het belang van de dienst dienden. Aan de hand van de deelvragen zal een antwoord op de hoofdvraag kunnen worden gegeven. De uiteindelijke conclusie zal zijn dat door een aantal factoren de rol van de BID niet duidelijk was en dat hierdoor de BID de Nederlandse overheid aan het tegenwerken was. Het krachtenveld tussen Amerika en Nederland was dus op institutioneel niveau fundamenteel anders dan dat op statelijk niveau.

1: Het begin van de Koude Oorlog voor Nederland; een dynamische periode

Op 5 mei 1945 kreeg Nederland dankzij de geallieerde troepen haar vrijheid weer terug. Nederland had in Europa, maar ook in haar overzeese gebieden grote verliezen geleden. Het einde van de oorlog betekende niet dat de positie van Nederland in de geopolitieke verhoudingen in een rustiger vaarwater terecht waren gekomen. Op 12 maart 1947 werd het Trumandoctrine geïntroduceerd door de Verenigde Staten en niet veel later werd het Marshall-hulpplan gepresenteerd voor West-Europese staten.^{18 19} Op 4 april 1949 werd het NAVO-verdrag ondertekend in Washington.^{20 21} In een relatief korte periode was de

¹⁸ Duco Hellema, *Nederland in de Wereld: Buitenlandse politiek van Nederland* (Houten 2010) pagina 145

¹⁹ Harry S. Truman, 'Truman's Speech: A Fateful Hour', Washington (versie 12 maart 1947), via <http://www.americanrhetoric.com/speeches/harrystrumantrumandoctrine.html> (geraadpleegd op: 12 juni 2017)

²⁰ NAVO, 'The North Atlantic Treaty 1949' (versie 1 april 2009), via

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/stock_publications/20120822_nato_treaty_en_light_2009.pdf (geraadpleegd op: 14 juni 2017)

²¹ Hellema, *Nederland in de Wereld*, pagina 146

Nederlandse staat dus van militaire de-escalatie weer terug bij een geopolitieke situatie die onder hoge militaire spanning stond. Voor de Nederlandse staat bleef het lastig om haar positie in de nieuwe wereldpolitiek te bepalen, omdat Nederland haar positie als koloniale machthebber was verloren en nu slechts een regionale macht was binnen Europa. Deze nieuwe rol binnen de wereldpolitiek betekende ook een herijking van haar rol binnen de wereld.²² De deelvraag die besproken wordt is de volgende: Hoe ontwikkelde in de eerste helft van de Koude Oorlog het Nederlandse buitenlandse beleid? We kijken allereerst naar het buitenlandse beleid van Nederland, omdat het ondersteunen van dit beleid het hoofddoel van de BID was.²³ Dit hoofdstuk zal voornamelijk het veranderende Nederlandse buitenlandse beleid binnen Europa bespreken en dus niet volledig ingaan op de gebeurtenissen overzees. Het buitenlandse beleid werd niet bepaald door Amerika, maar de Verenigde Staten speelden weldegelijk een belangrijke rol in de vormgeving van het buitenlandse beleid. De Nederlandse overheid balanceerde namelijk constant in een positie van onafhankelijk ten opzichte van Amerika en afhankelijkheid van Amerika. Uiteindelijk voerde pragmatisme de boventoon in het buitenlandse beleid van Nederland en hierdoor ging men niet mee met het meer ideologisch gemotiveerd beleid van Amerika.

Allereerst is belangrijk om te kijken hoe de politiek van Nederland er in de nadagen van de Tweede Wereldoorlog uitzag. Tot 1958 vormde de KVP en de PvdA de basis van de Nederlandse kabinetten en stond Willem Drees aan de leiding van de kabinetten.²⁴ Het leiderschap van Drees werd gekenmerkt door een nuchtere aanpak die gericht was veiligheid en betrouwbaarheid.²⁵ De nuchtere wederopbouwpolitiek van de Nederlandse overheid was er op gericht om Nederland economisch en financieel te laten herstellen van de vijf verwoestende jaren.²⁶ De realiteit was echter wel dat de Nederlandse overheid deze doelen niet kon behalen zonder buitenlandse hulp.²⁷ Zo was Amerikaanse en Canadese steun essentieel voor het bereiken van bijvoorbeeld de militaire doelstellingen van de Nederlandse regering.²⁸ Ondanks de nuchtere aanpak van de overheid werd met tegenzin akkoord gegaan met langlopende militaire verplichtingen met Amerika, omdat men gewoon weg niet kon zonder deze steun. De acceptatie van deze steun was gunstig voor de Amerikaanse overheid, omdat dit paste binnen de Amerikaanse *Grand Strategy*.²⁹ Als resultaat van deze Nederlands-Amerikaanse samenwerking steeg de defensiebegroting van 1948 tot 1958, van 470 miljoen

²² Hellema, *Nederland in de Wereld*, pagina 172

²³ Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 8 augustus 1949, 'Koninklijk Besluit Nummer 51', pagina 3

²⁴ Friso Wielinga, *Geschiedenis van Nederland; van opstand tot heden* (Amsterdam 2012) pagina 326

²⁵ Wielinga, *Geschiedenis van Nederland*, pagina 326

²⁶ Willem Drees, 'Regeerverklaring 12 augustus 1948' in: *Verslag 3de vergadering Tweede Kamer 12 augustus* pagina 24, via: <https://www.parlement.com/9291000/d/regver/drees%20en%20van%20schaik.pdf> (geraadpleegd op: 14 juni 2017)

²⁷ Willem Drees, 'Regeerverklaring 12 augustus 1948', pagina 25

²⁸ C. Staf, 'Hoofdstuk VIIIA, Oorlog' in *Rijksbegroting voor het dienstjaar 1951 (kamerstuk 1900)*, pagina 7, via:

<http://www.statengeneraaldigitaal.nl/document/tekst?id=sgd%3A19501951%3A0002936&pagina=3> (geraadpleegd op: 14 juni 2017).

²⁹ Melvyn P. Leffler, 'The emergence of an American grand strategy, 1945-1952', in: Melvyn P. Leffler & Odd Anne Westad (red.), *The Cambridge History of the Cold War* (Cambridge 2010) 67-89, pagina 77

guldens in 1948 naar 1,8 miljard guldens in 1958.^{30 31} De Nederlandse overheid moest dus haar nuchtere wederopbouw beleid combineren met een bepaalde mate van Amerikaanse inmenging.

De militaire samenwerking tussen de Verenigde Staten en Nederland betekende echter niet dat Nederland een op een akkoord ging met het buitenlandse beleid van Amerika. De veronderstelling van *New Cold War History* was dus ook van toepassing. Den Haag had ook haar eigen specifieke interesse en motivaties voor haar buitenlandse beleid. Zo waren er een aantal Europese problemen belangrijk voor Nederland. Zo is in memorandum 268 van de CIA, gedateerd op 9 september 1952, te lezen dat de Nederlandse staat problemen had met de vele steun voor het 'fort' Frankrijk en dat men als kleinere staat meer invloed wilde op de NAVO-plannen.³² Tevens was Nederland bezorgd over de positie West-Duitsland binnen Europa en een mogelijke herbewapening.³³ Daarnaast bekeek de Nederlandse overheid de toenadering tussen de twee supermachten in de periode 1954 – 1956 met enige scepsis en het neerslaan van de Hongaarse opstand werd gezien als het falen de vreedzame co-existentie.³⁴ Tevens speelde overzeese ook nog de kwestie van Nieuw-Guinea nog en het duurde tot 1962 voordat er een einde kwam aan deze controversie.³⁵ De Nederlandse overheid voerde dus duidelijk een eigen en onafhankelijk buitenlands beleid dat gestuurd werd door kwesties die betrekkingen hadden op het nationale belang. Toch begon langzaam de atlantisering van de Nederlandse buitenlandse politiek.³⁶ De politiek van het atlanticisme hield in dat de staten gelegen aan de Atlantische oceaan verbonden werden door een gedeelde identiteit die gebaseerd was op gemeenschappelijk waarden en tradities.³⁷ Deze steeds verdergaande atlantisering kan gezien worden als de voltooiing van het veranderende buitenlandse beleid. In het finaliseren van het nieuwe Nederlandse beleid was een grote rol weg gelegd voor Joseph Luns, minister van Buitenlandse Zaken van 1956 tot en met 1971. Luns stond bekend als een anticommunist en pro-Atlantisch. Deze karakteristieken zien we niet geheel onverwacht ook terugkomen in de buitenlandse politiek van Nederland.³⁸

De stabilisatie van de Nederlandse buitenlandse politiek en de acceptatie van atlanticisme beslaan ongeveer een periode van 25 jaar. De lengte van deze periode kan natuurlijk verklaard worden door de dynamiek van deze periode. Echter is dat een problematische verklaring voor het feit dat het 25 jaar duurde voor het Nederlandse beleid uitbalanceerde. Een betere verklaring voor deze langzame acceptatie is het feit dat Nederland een duidelijk eigen koers aanhield, zoals de *New Cold War History* ook zou

³⁰ Rijksoverheid, 'Nota betreffende de toestand van 's Rijks financiën; behorende bij de ontwerp-begroting voor 1958', pagina 17, via: www.rijksbegroting.nl/rijksbegrotingsarchief/miljoenennota/mn1958.pdf (geraadpleegd op: 14 juni 2017).

³¹ Rijksoverheid, 'Nota betreffende de toestand van 's Rijks financiën', pagina 18, via:

www.rijksbegroting.nl/rijksbegrotingsarchief/miljoenennota/mn1948.pdf (geraadpleegd op: 14 juni 2017).

³² Archief International Instituut voor Sociale Geschiedenis (hierna: archief IISG), Collectie Cees Wiebes, Doos 203, Sectie 1, 9 september 1952, 'Staff Memorandum no. 268', referentienummer: onbekend

³³ Bob de Graaf & Cees Wiebes, *Villa Maarheze; de geschiedenis van inlichtingendienst buitenland* (Den Haag 1998) pagina 75

³⁴ Duco Hellema, *Nederland in de Wereld*, pagina 191

³⁵ Duco Hellema, *Nederland in de Wereld*, pagina 208

³⁶ Ibidem, pagina 214

³⁷ Teus Lebbink, 'Atlanticism; The Rise, Development and Realisation of an Idea', *Atlantisch Perspectief* 20 (1996) 8, 27 – 30, pagina 27

³⁸ Laurien Crump, 'Nederland en het Warschaupact', in: Remco Raben, Mathieu Segers en Jacco Pekelder (red.), *De Wereld volgens Nederland: Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief* (Amsterdam 2015) 107-127, pagina 112

verwachten. Dat de acceptatie van het atlanticisme pas omstreeks 1960 plaats vindt laat dus zien dat Nederland een significant anders buitenlands beleid voerde dan Amerika. Nederland had een beleid dat gemotiveerd werd door pragmatisme. Met pragmatisme wordt bedoeld dat de Nederlandse overheid een buitenlands beleid voerde waarin het nationale belang van Nederland ten alle tijde voorop stond.³⁹ Dit verklaard ook de bovenmatige aandacht voor Europese problematiek in het beleid. Het pragmatisme hield ook in dat het belang van Amerika ondergeschikt was aan dat van Nederland. Het buitenlandse beleid in de periode van 1946 tot 1960 was dus ook niet per-definitie anticommunistisch. Anticommunisme was eerder een bijproduct van een pragmatisch beleid dat de grote dreiging van de Sovjet-Unie en het bijbehorende communisme erkende. Het Nederlandse pragmatische beleid verschilde hiermee van het beleid van de Verenigde Staten. Uit een National Security Council Report (NSC 68) van 4 april 1950 blijkt namelijk dat het Amerikaanse anticommunisme wordt teruggebracht naar fundamentele basis in de Amerikaanse grondwet.⁴⁰ 'The fundamental purpose is to assure the integrity and vitality of our free society'.⁴¹ Vanuit dit fundament komt het Amerikaanse doel om het Kremlin van binnen uit kapot te maken of aan te laten passen aan de Amerikaanse standaarden.⁴² Het verschil in fundamentele basis en motivatie voor het buitenlandse beleid zorgde dat Nederland duidelijk een onafhankelijk koers had ten opzicht van Amerika.

Het begin van de Koude Oorlog betekende voor Nederland dus de start van een nieuwe periode, een periode die werd gekenmerkt door allereerst een nuchtere wederopbouwpolitiek, maar ook door een turbulente situatie in de buitenlandse politiek. Nederland vertrouwde op de hulp vanuit de Verenigde Staten van Amerika, maar wilde ook duidelijk haar eigen beleid volgen. Dit beleid focuste zich juist meer op de problemen die Nederland direct aangingen. Het pragmatische beleid van Nederland was dus niet helemaal verenigbaar met de Amerikaanse ideologische strijd tegen het Kremlin. Nederland volgde Amerika dus niet blindelings in haar *grand strategy* tegen het communisme en dit leidde tot een bepaald onbegrip van de Amerikaanse kant.⁴³ Amerika moest dus op zoek gaan naar andere mogelijkheden om vat te krijgen op de Nederlandse politiek. Uiteindelijk kan geconcludeerd worden dat de Nederlandse overheid een duidelijk eigen buitenlandse beleid ontwikkelde en dat dit gebaseerd was op pragmatisme en het nationale belang. Deze pragmatische strategie van de Nederlandse overheid is uiteindelijk ook leidend geweest bij de inzet van de BID. Met de kennis over motivaties, fundatie en doelen van het Nederlandse buitenlandse beleid zal in hoofdstuk twee worden ingegaan op de rol die de BID speelde binnen het pragmatische buitenland beleid.

³⁹ Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, inventarisnummer 195, sectie 1, 'Nota voor de Minister-President, begroting 1951/1952', referentienummer: FA 2604 25.

⁴⁰ "National Security Council Report, NSC 68 pagina 5, 'United States Objectives and Programs for National Security', " April 14, 1950, History and Public Policy Program Digital Archive, US National Archives. <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116191>

⁴¹ "National Security Council Report, NSC 68 pagina 5, 'United States Objectives and Programs for National Security'

⁴² Ibidem, pagina 21

⁴³ Melvyn P. Leffler, 'The emergence of an American grand strategy', pagina 77

2: Intelligence en Oversight in Nederland ten tijde van Koude Oorlog

Het einde van de Tweede Wereldoorlog kenmerkte dus de start van een uiterst dynamische periode voor de Nederlandse Overheid. Op het vlak van defensie werden de relaties tussen de West-Europese staten en Amerika versterkt. Zo werd Nederland in 1959 dan ook bewapend met Amerikaanse nucleaire wapens.⁴⁴ Niet alleen de relaties op defensiegebied werden versterkt, maar ook de relaties tussen de inlichtingendiensten werden verstevigd.⁴⁵ De start van deze intensievere samenwerking tussen de Amerikaanse en Nederlandse inlichtingendiensten kan als een logische uitkomst van de Amerikaanse 'containment' politiek worden gezien. In Amerika werd *intelligence* namelijk gezien als 'the first line of defense in the atomic age'.⁴⁶ Tevens zorgde de toenemende globalisatie tijdens de Koude Oorlog ervoor dat inlichtingendiensten werden geforceerd om samen te werken.⁴⁷ De intensievere samenwerking tussen de CIA en Nederlandse inlichtingendiensten had als positief effect dat de Nederlandse diensten zich konden ontwikkelen en uitbreiden.⁴⁸ Vanuit de al bestaande Generale Staf sectie IIIA (GS-IIIA) werden onder andere de BID en de BVD opgericht.⁴⁹ De groei van de Nederlandse inlichtingendiensten en de toenemende professionalisering van de diensten betekende echter ook dat de noodzaak ontstond om 'nadere regelen te stellen met betrekking tot de organisatie, de werkwijze, de taak en de samenwerking van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten'⁵⁰. Door het opstellen van deze regels werd de positie van de diensten binnen de overheid bepaald, maar ook de manier waarop de BID een bijdrage zou moeten leveren aan de Nederlandse overheid. Dit hoofdstuk zal ingaan op hoe deze structuur eruitzag. Dit betekent dat dit hoofdstuk ook naar *Oversight* zal kijken. De uiteindelijke conclusie zal zijn dat de rol van de BID binnen de Nederlandse overheid niet duidelijk gedefinieerd was. Er was duidelijk een beperkte *Oversight*-structuur. Uiteindelijk heeft de BID ook niet veel toegevoegd aan het buitenlandse beleid en groeiden overheid en dienst hierdoor uit elkaar.

In het Koninklijk Besluit (KB) van 16 februari 1946 staat de oprichting van de Buitenlandse inlichtingendienst der Nederlandsche Regering beschreven.⁵¹ Middels KB 51 van 8 augustus 1949 werd de centrale structuur van de Nederlandse inlichtingendiensten opgegeven en vond er decentralisatie plaats.⁵² GS IIIA, de voorgaande dienst, was gericht op alle vormen van inlichtingen verzamelen, maar door KB 51 werden aparte diensten opgericht. In KB 51 wordt de oprichting van zowel de BVD (Binnenlandse inlichtingendienst), militaire inlichtingendienst (MID) als de Buitenlandse Inlichtingendienst (BID) als individuele diensten

⁴⁴ Aanhangsel tot het Verslag van de Handelingen der Tweede Kamer, 1959 – 1960, Nummer 4, 23 oktober 1959, pagina 9

⁴⁵ Beatrice de Graaf & Constant Hijzen, 'Bound by silver chords; The Dutch Intelligence Community and its transatlantic relations after 1945', in: Giles Smith Scott (red.), *Obama US Politics and Transatlantic relations: Change or Continuity* (New York 2011) 201-217, pagina 204

⁴⁶ Michael Warner & J. Kenneth McDonald, *US Intelligence Community Reform Studies Since 1947*, (Washington 2005) pagina 7

⁴⁷ Ian Leigh, 'Accountability and intelligence cooperation', in: Hans Born, Ian Leigh & Aidan Wills (red.), *International Intelligence Cooperation and Accountability* (New York 2011) 3-17, pagina 3

⁴⁸ Beatrice de Graaf & Costant Hijzen, 'Bound by silver chords', pagina 206

⁴⁹ Bob de Graaf, 'Nederland en Intelligence', pagina 212

⁵⁰ Drees, 'Koninklijk Besluit nummer 51; 8 augustus 1949', pagina 1

⁵¹ De Graaf & Wiebes, *Villa Maarheze*, pagina 37

⁵² De Graaf & Wiebes, *Villa Maarheze*, pagina 48

geregeld.⁵³ De verzelfstandiging van de diensten zorgde er voor dat er specifiek toezicht op de BID gehouden kon worden. Middels KB 51 werden dan ook de eerste stappen richting een *Oversight*-structuur op de BID gezet. Hoofdstuk II van KB 51 (artikel 9 t/m artikel 15) is specifiek gewijd aan de BID. In deze artikelen wordt duidelijk dat de Nederlandse Buitenlandse Inlichtingendienst werkte onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Algemene zaken en dat de dienst het volgende als doel had:

'De taak van de Buitenlandse Inlichtingendienst omvat het inwinnen van gegevens in het buitenland, welke voor het buitenlands beleid van belang zijn, alsmede omtrent de activiteit van personen in het buitenland, die voor de binnenlandse veiligheid een gevaar kunnen opleveren.'⁵⁴ (artikel 10)

Het doel van de BID was ruim omschreven en laat veel open voor eigen interpretatie. Zo staat de relatie tussen de opdrachtgever en de uitvoerder (BID) nergens beschreven. Het enige wat hierover geschreven is dat de BID ressorteerde onder de minister van Algemene Zaken.⁵⁵ Daarnaast reppen de andere artikelen alleen nog over praktische zaken.⁵⁶

De inhoud van KB 51 en de koninklijke besluiten die op nummer 51 volgden blijven dus een algemene strekking hebben, vooral als men deze afzet tegen de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van 1987 of 2002.⁵⁷ ⁵⁸ De oppervlakkige taakomschrijving van de BID gaat in tegen de hedendaagse theorie van de *Intelligence Cycle*. De *Intelligence Cycle* is veel gebruikt begrip in de historiografie en is de cyclische voorstelling van het verzamelen van inlichtingen. Er is geen sluitend model van de *Intelligence Cycle*, maar de cyclus bestaat sowieso uit de volgende onderdelen: *planning and direction, collection, processing, analysis and production, dissemination*.⁵⁹ Het contact tussen de overheid, de democratie en de inlichtingendiensten vindt voornamelijk tijdens het *planning and direction* gedeelte van de cyclus. De planning, een inlichtingenbehoefte, komt vanuit de overheid en de inlichtingendienst gaat handelen naar deze behoeftes. Tijdens de onderdelen die volgen is er weinig tot geen contact tussen de opdrachtgever en uitvoerder. Het beperkte contact tussen overheid, democratie en inlichtingendiensten betekend dus dat het korte moment van contact extreem waardevol is. Door middel van *Oversight* wordt geprobeerd de problemen die ontstaan door het beperkte contact zo goed mogelijke tegen te gaan.⁶⁰ Een *Oversight*-structuur vraagt om zowel een interne als een externe component van verantwoordelijkheid

⁵³ Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 8 augustus 1949, 'Koninklijk Besluit Nummer 51', pagina 1

⁵⁴ Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 8 augustus 1949, 'Koninklijk Besluit Nummer 51', pagina 3.

⁵⁵ Bob de Graaf, 'Nederland en Intelligence', pagina 212

⁵⁶ Het Nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 8 augustus 1949, 'Koninklijk Besluit Nummer 51', pagina 3,4.

⁵⁷ Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 3 december 1987, 'Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 1987', via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/par/wiv1987.pdf> (geraadpleegd op 15 juni 2017)

⁵⁸ Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 7 februari 2002, 'Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002', via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/par/wiv2002.pdf> (geraadpleegd op 15 juni 2017)

⁵⁹ David Omand, 'The Cycle of Intelligence', in: Robert Dover, Michael S. Goodman & Claudia Hillebrand (red.), *Routledge Companion to Intelligence Studies* (New York 2015) 59-50, pagina 59

⁶⁰ Genevieve Lester, *When Should State Secrets Stay Secret?: Accountability, Democratic Governance, and Intelligence*, (Cambridge 2015) pagina 1

binnen een inlichtingendienst.^{61 62} Dit interne en externe karakter van *Oversight* sluit ook aan bij het gelaagde model van J. van Buuren, wat eerder is genoemd. Een open, heldere en gestructureerde dialoog tussen opdrachtgever (extern) en uitvoeder (intern) is dan ook een gewenste voorwaarde. 'The ideal relationship is one in which intelligence professionals provide the best information to governments who then decide what to do with it.'⁶³ Een duidelijke doelomschrijving voor een inlichtingendienst is dan ook een uiterst minimum als men toezicht op een inlichtingendienst evalueert. Het opzetten van een *Oversight*-structuur moet dus niet worden onderschat.⁶⁴

De summiere *Oversight*-structuur die bestond tussen 1949-1960 zou verklaard kunnen worden door de onervarenheid van zowel de overheid als de BID met een dergelijk vraagstuk. Beiden moesten een oplossing bieden voor een vraag die heden ten dage ook nog heerst binnen de inlichtingengemeenschap: 'how to ensure thorough, open, expeditious and effective scrutiny of activities that have shaken public confidence and taken place in the shadows?'⁶⁵ Men kan niet verwachten dat bij het oprichten van een inlichtingendienst direct een succesvolle *Oversight*-structuur kan worden opgezet, een dergelijk structuur moet groeien. Daarnaast had de Nederlandse overheid het ook druk met het aanpassen aan de nieuwe geopolitieke verhoudingen en was toezicht op de BID waarschijnlijk niet van primair belang. Het ontbreken de *Oversight*-structuur had echter wel twee nadelige effecten. Allereerst kreeg de BID een enorme vrijheid om zijn eigen rol in het inlichtingenproces te bepalen. Er was vrijheid om de richting te bepalen van het inlichtingenproces, maar ook een vrijheid tijdens het proces van inlichtingen verzamelen. De vrijheid in alle fases van de *Intelligence Cycle* bood de BID de kans om op zichzelf te werken, maar in deze vrijheid schuilde ook het gevaar dat de BID haar dienende taak ten opzichte van de Nederlandse maatschappij uit het oog zou verliezen. Ten tweede betekende het ontbreken van een juiste *Oversight*-structuur voor de BID dat het toezicht de facto neer kwam op de minister van Algemene Zaken, omdat deze politiek verantwoordelijk was. Het contact tussen de minister en de BID, en in minder mate de Nederlandse overheid, was dus van essentieel belang voor de werking van het toezicht op de BID. Problematisch hierbij is dus ook de negatieve opvatting van Drees over spionage.⁶⁶ Drees vertrouwde liever op de informatie van diplomatiek personeel.⁶⁷ Het ontbreken van *Oversight* en de twee nadelige effecten lagen ten grondslag aan een clash tussen culturen van de overheid en de BID.

De positie van de BID binnen de Nederlandse overheid was dus onduidelijk, zowel voor de dienst, maar ook voor de regering zelf. De GS – IIIA werd opgesplitst in verschillende

⁶¹ Genevieve Lester, *When Should State Secrets Stay Secret?*, pagina 14

⁶² *Ibidem*, pagina 20

⁶³ Peter Gill, 'The Politicization of Intelligence; Lessons from the Invasion of Iraq', in: Hans Born, Loch K. Johnson & Ian Leigh (red.), *Who's Watching the Spies; Establishing Intelligence Service Accountability* (Lincoln 2005) 12-33, pagina 17

⁶⁴ Bob de Graaf, 'Nederland en Intelligence', pagina 212

⁶⁵ Andrea Wright, 'Fit for purpose? Accountability challenges and paradoxes of domestic inquiries', in: Hans Born, Ian Leigh & Aidan Wills (red.), *International Intelligence Cooperation and Accountability* (New York 2011) 170-198, pagina 190

⁶⁶ Bob de Graaf, 'Nederland en Intelligence', pagina 212

⁶⁷ Bob de Graaf, 'Nederland en Intelligence', pagina 213

de diensten en de BID werd verantwoordelijke voor het buitenland, maar in theorie nam bijvoorbeeld ook de Binnenlandse BVD ook een deel van deze taken op zich.⁶⁸ Het ontbreken van een duidelijk taakomschrijving en een desinteresse vanuit de overheid hebben er ook voor gezorgd dat de opbouw van een duidelijke *Oversight*-structuur nooit tot de prioriteiten heeft behoord. Dit probleem resulteerde in twee nadelige effecten; grote vrijheid voor de BID en dat het toezicht moest worden gedaan door een niet geïnteresseerde minister van Algemene Zaken. De twee nadelige effecten lagen ten grondslag aan het feit dat de overheid en de BID uit elkaar groeiden. Dit werd gestuurd door een verschil aan culturen. De wil van de dienst om inlichtingen te verzamelen werd niet beantwoordt door de overheid en andersom gold hetzelfde. De BID begreep het standpunt van de overheid niet en de overheid begreep de cultuur van de dienst niet. Dit uit elkaar groeien van opdrachtgever en uitvoerder laat ook zien dat een *Oversight*-structuur niet heilig is, maar wel kan helpen. Uiteindelijk is het verzamelen van inlichtingenwerk mensenwerk en zijn menselijke belangen van grote invloed op het verloop van het grotere project. Een mismatch tussen overheidscultuur en inlichtingencultuur, versterkt door de afwezigheid van een *Oversight*-structuur, waren dus de factoren die ervoor zorgden dat de rol van de BID binnen de overheid niet duidelijk was. Deze onduidelijk rol bood de BID de kans zich bezig te houden met activiteiten die niet primair het nationale belang van Nederland dienden.

3: Een onafhankelijke BID en haar activiteiten

De samenwerking op het gebied van defensie tussen Amerika en Nederland resulteerde dus ook in samenwerking op het gebied van inlichtingendiensten. Met deze samenwerking werden de Nederlandse diensten de kans geboden om zich verder te ontwikkelen. De rol van de BID binnen de overheid was echter problematisch en Amerika was nog op zoek naar manieren om haar invloed te vergroten, omdat dit op statelijk niveau niet makkelijk was. De BID vormde het volgende doelwit van Amerikaanse invloed. De activiteiten van de BID werden dus tweeledig, maar wat waren deze activiteiten precies? Dit hoofdstuk zal deze vraag beantwoorden door eerst te kijken naar het materiaal wat geproduceerd werd voor de Nederlandse overheid. Vervolgens zal worden ingegaan op de geheime operaties die de BID samen met de CIA ondernam. De conclusie van dit hoofdstuk zal zijn dat de activiteiten die de BID ondernam een verwezenlijking waren van de cultuurclash die in hoofdstuk twee zijn besproken. De 'eigen' activiteiten van de BID gingen zo ver dat het Nederlandse buitenlandse beleid zelfs tegen werd gewerkt. Door deze ontwikkeling raakte de BID meer verwickeld in de ideologische strijd van Amerika tegen het communisme en verloor men het pragmatische beleid van de Nederlandse overheid uit het oog.

⁶⁸ Digitaal Archief Stichting Argus, collectie Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst/ Binnenlandse Veiligheidsdienst, Rapportages/Ambtsberichten, 11 januari 1951, 'Communistische activiteit in West-Europa', referentienummer: 99750, via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/ambts/99750.pdf> (geraadpleegd op 16 juni 2017)

Het allereerste doel van de BID was natuurlijk het ondersteunen van de Nederlandse overheid in het maken van haar buitenlandse beleid. Dit doel hield in dat de BID rapporten stuurde naar de minister van buitenlandse zaken. Uitgebreid kunnen deze rapporten echter niet bijzonder genoemd worden. Ze bestonden vaak uit niet meer dan twee A4'tjes en bij hoge uitzondering betrof het meerdere pagina's.⁶⁹ De informatie in deze rapporten werd op twee manieren verzameld, door eigen informanten of door bevriende diensten, MI6 en de CIA.⁷⁰ Deze laatste vorm van inlichtingen verzamelen werd voornamelijk gebruikt voor landen in de Sovjet-Unie.⁷¹ ⁷² De informanten van de BID bevonden zich voornamelijk in West-Europa.⁷³ De positie van deze informaten is niet geheel onverwacht, omdat hier het buitenlandse beleid van Nederland op was gericht. Zo was er de angst voor de herbewapening van West-Duitsland, want in de ogen van de BID was het nazisme nog niet compleet ten gronde gericht.⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ Daarnaast is in de archieven ook veel materiaal te vinden over de oprichting van een mogelijke West-Duitse inlichtingendienst.⁷⁷ De mogelijke dienst had veel voormalig Abwehr medewerkers en zou bij haar oprichting direct de grootste van West-Europa zijn.⁷⁸ Daarnaast werd er gerapporteerd over de militaire opbouw in Oost-Duitsland door de Sovjet-Unie.⁷⁹ Gezien de regionale Europese politiek van de Nederlandse overheid waren dit reële dreigingen. De focus van de BID op deze zaken is dus ook coherent met de doelstelling van de BID. De verzamelde inlichtingen hielpen bij het bepalen van het Nederlandse buitenlandse beleid en dienden hiermee het nationale belang.

Sinds 1947 was er echter ook Amerikaanse interesse in een informele liaison verhouding met de Nederlandse diensten.⁸⁰ Een belangrijk keerpunt in voor de activiteiten van de BID was in januari 1951. Toen bracht namelijk toenmalig diensthoofd De Muralt een tiendaags bezoek aan de CIA en hij had in deze periode een afspraak met Walter Smith, Director of Central Intelligence.⁸¹ Dit moment kan aangeduid worden als het moment dat Nederland ging meedoen met de clandestiene operaties van Amerika achter het IJzeren Gordijn.⁸² Het is dan ook dit punt dat aangemerkt kan worden dat de BID naast het nationale belang ook werkte voor haar eigen belang. Door het deelnemen aan deze operaties van de

⁶⁹ Bob de Graaf & Cees Wiebes, *Villa Maarheze*, pagina 73

⁷⁰ Bob de Graaf & Cees Wiebes, *Villa Maarheze*, pagina 73

⁷¹ Digitaal Archief Stichting Argus, collectie Inlichtingendienst buitenland, Rapportages, 18 februari 1959, 'USSR: Soviet Budget for 1959', referentienummer: FA 9626/17, via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/idb/idb-1959-ussr17.pdf> (geraadpleegd op 16 juni 2017)

⁷² Digitaal Archief Stichting Argus, collectie Inlichtingendienst buitenland, Rapportages, 21 januari 1959, 'Irak: de situati in Irak', referentienummer: FA9594/17, via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/idb/idb-1959-irak4.pdf> (geraadpleegd op: 16 juni 2017)

⁷³ Bob de Graaf & Cees Wiebes, *Villa Maarheze*, pagina 75

⁷⁴ Bob de Graaf & Cees Wiebes, *Villa Maarheze*, pagina 89

⁷⁵ Digitaal Archief Stichting Argus, collectie Inlichtingendienst buitenland, Rapportages, 19 november 1951, 'West-Duitsland: pogingen om te komen tot een internationaal contact tussen oud SS-ers', referentienummer: U3735Id, via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/idb/idb-1951-brd.pdf> (geraadpleegd op 16 juni 2017)

⁷⁶ Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 197, sectie 3, 31 augustus 1954, 'West-Duitsland: rapportage over opleving van neonazisme in West-Duitsland', referentienummer: FA 6743/17

⁷⁷ Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 195, sectie 3, 1949, 'Correspondentie Th. de Muralt aan C.W.L. Fock', referentienummer: onbekend

⁷⁸ Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 195, sectie 3, 1949, 'Correspondentie Th. de Muralt aan C.W.L. Fock'.

⁷⁹ Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, doos 195, sectie 1, 4 januari 1951, 'Rapportage: Sovjetmilitairen in Oost-Duitsland', referentienummer: FA 2276/32

⁸⁰ Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 203, sectie 1, 24 april 1947, 'CIA: 25X-1', referentienummer: CIA- RDP 80R01731R002700020002-3

⁸¹ Cees Wiebes, *Samen met de CIA*, pagina 80

⁸² Cees Wiebes, *Samen met de CIA*, pagina 81

CIA begon de BID namelijk ook te werken voor een andere opdrachtgever dan de Nederlandse overheid en dus diende de BID ook andere doelen. De deelname aan de operaties ging de BID ver mee in de containmentpolitiek van de Verenigde Staten. Gezien het extreem geheim karakter is het niet verwonderlijk dat in de Nederlandse archieven weinig tot geen materiaal beschikbaar is over deze ultra geheime operaties, maar dit voedt wel de twijfels die bestaan over de juistheid van deze operaties.⁸³

Veel archiefmateriaal over de clandestiene operaties is vernietigd, maar toch kan een redelijke reconstructie worden gemaakt van de activiteiten van de BID achter het IJzeren Gordijn. De clandestiene operaties van de BID en de CIA vonden plaats in: Roemenië, Bulgarije en Albanië.⁸⁴ Hoewel deze clandestiene missies in verschillende staten plaats vonden hadden ze vergelijkbare doelstellingen: Hoop van bevrijding verstevigen onder de bevolking en hun wil om het communisme tegen werken versterken; een clandestiene ondergrondse organisatie opzetten om VS-beleid tegen de Sovjet-Unie te implementeren; de politieke, economische en militaire structuur van de regimes destabiliseren; het opzetten van een politiek centrum voor latere openlijke acties.⁸⁵ De doelstelling van de missies sluiten aan bij *project No. 4901* van de CIA uit 1949. Dit project was namelijk gericht op 'Potential Role of Guerrilla War in a European Campaign'.⁸⁶ De doelstelling van deze missies van de BID en CIA passen dus binnen de eerder besproken *grand strategy* van het Amerika, het opheffen van het Kremlin of het aanpassen van het Kremlin aan Westerse standaarden.^{87 88}

De Nederlandse inbreng bij de clandestiene operaties met de CIA was ook significant. Zo werden de agenten Nederland in gesmokkeld middels valse Nederlandse paspoorten.⁸⁹ De agenten moest Nederland binnengesmokkeld worden, omdat ze getraind zouden worden op Kamp Fort Spijkerboor.⁹⁰ Vervolgens zouden de agenten achter het IJzeren Gordijn worden geparachuteerd.⁹¹ Uit een *Director's Log* tussen 20 oktober en 22 oktober wordt duidelijk dat in de nacht van 18 op 19 oktober 1951 *US-Dutch* teams gedropt waren in Roemenië uit een vliegtuig dat was opgestegen in Griekenland.⁹² Eenmaal op vijandelijk grondgebied werd getracht de genoemde doelen te behalen. Uiteindelijk hebben de missies hun doel niet bereikt, omdat na 3 jaar duidelijk werd dat veel van de gedropte agenten gedubbeld werden.⁹³ Veel gedropte agenten moesten de missies dan ook met de dood bekopen.

⁸³ Cees Wiebes, *Samen met de CIA*, pagina 84

⁸⁴ Ibidem, pagina 80

⁸⁵ Digital Reading Room CIA, collectie Nazi War Crimes Disclosure Act, datum onbekend, 'QKBROIL_0002', via: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/QKBROIL_0002.pdf

⁸⁶ Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 203, sectie 1, 3 mei 1949, 'CIA: Project No. 4901', referentienummer: onbekend

⁸⁷ Cees Wiebes, *Samen met de CIA*, pagina 148

⁸⁸ "National Security Council Report, NSC 68 pagina 31, 'United States Objectives and Programs for National Security', " April 14, 1950, History and Public Policy Program Digital Archive, US National Archives. <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116191>

⁸⁹ Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 203, Sectie 1, datum onbekend, 'Dutch Intelligence: Saplacan', referentienummer: ACNAS, Fond Documentar, P.010635 VOL. 1

^{90 90} Addie Schulte, 'Nederlandse acties in Koude Oorlog waren een fiasco', (versie 2 september 2016), <https://www.trouw.nl/home/nederlandse-acties-in-koude-oorlog-waren-een-fiasco~a3c35ffe/> (14 juni 2017)

⁹¹ Cees Wiebes, *Samen met de CIA*, pagina 98

⁹² Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 203, Sectie 1, 22 oktober 1951, 'CIA: Director's Log 8:30 AM 20 Oct – 8:30 AM 22 Oct 1951', referentienummer: onbekend

⁹³ Cees Wiebes, *Samen met de CIA*, pagina 149

Het doel van een geheime liaison tussen diensten is dat beide diensten voordeel uit de samenwerking halen.⁹⁴ De activiteiten van de BID achter het IJzeren Gordijn zijn echter moeilijk te verklaren vanuit het nationale belang van Nederland. Natuurlijk was er binnen de overheid, onder aanvoering van Luns, een algehele scepsis ten opzichte van het communisme.⁹⁵ Maar uit kamerstukken uit 1951 blijkt ook dat Nederland niet bereid was om de Verenigde Staten was te volgen met een stop van alle handelsbetrekkingen met het Oostelijk blok.⁹⁶ Het lijkt dus ook niet aannemelijk dat het Nederlandse belang gediend werd door de missies achter het IJzeren Gordijn, Nederland was eerder op zoek naar vrede dan naar destabilisatie.⁹⁷ De deelname van de BID was dus op het eigenlijk belang van de BID gericht. Het streven naar eigen belang door de BID werd gevoed door problemen binnen de algehele inlichtingengemeenschap in Nederland tussen 1946 en 1960; versplintering en minachting tussen de diensten. Er was een onderlinge strijd gaande tussen het Ministerie van Algemene Zaken, de BID en de BVD. Iedereen probeerde voorrang te verkrijgen bij de CIA.⁹⁸ De situatie leverde voor de CIA, welke op de hoogte was van deze interne strijd, een uiterst gunstige uitgangspositie op. Amerika kon op statelijk niveau weinig invloed uitoefenen, maar op institutioneel waren er dus mogelijkheden. De CIA speelde de diensten tegen elkaar uit door verzoeken specifiek op een dienst te richten, zodat deze gevleid zouden zijn en het verzoek sowieso zouden uitvoeren.⁹⁹ Zo had de CIA bijvoorbeeld ook gezamenlijke operaties met de BVD.¹⁰⁰ De meerwaarde die dus voor de BID bestond in de liaison met de CIA was het verkrijgen van voorrang bij de CIA ten opzichte van de BVD en het ministerie van Algemene Zaken.¹⁰¹ Deelname van de BID aan de clandestiene missies diende dus helemaal geen nationaal belang, maar een eigen en institutioneel belang.

De rol van de Buitenlandse inlichtingendienst binnen de Nederlandse overheid was problematisch, dit werd reeds bevestigd in hoofdstuk twee. Deze problematische rol ziet men ook terugkomen bij de activiteiten die de BID ondernam. Allereerst diende de BID natuurlijk de Nederlandse Overheid. De rapporten die de BID produceerde waren echter summier en verschilden niet veel van de diplomatieke berichten.¹⁰² De rol die de BID dus speelde binnen haar doelstelling, het helpen van het Nederlandse beleid, was dus gering. De intensieve samenwerking met de CIA hield in dat de BID activiteiten ging ondernemen die haar eigen belang dienden. Deze activiteiten werden nog alleen maar meer aangewakkerd door de versplinterde verhouding binnen de Nederlandse inlichtingengemeenschap. Door deze activiteiten kan de facto gezegd worden dat de BID handelde als een 'indirecte' dienst van

⁹⁴ Jennifer E. Sims, 'Foreign Intelligence Liaison; Devils, Deals and Details', *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 19 (2006) 195-217, pagina 196

⁹⁵ Laurien Crump, 'Nederland en het Warschaupact', pagina 113

⁹⁶ Handeling Eerste Kamer 1950-1951, Verslag vergadering 19 juni 1951, nummer 31, 'Ingekomen stukken — Verslag uitgebracht over geloofsbrief van het nieuwbenoemde lid der Kamer den heer S. de Jong', pagina 508

⁹⁷ Ibidem pagina 508

⁹⁸ Cees Wiebes, *Samen met de CIA*, pagina 157

⁹⁹ Ibidem, pagina 157

¹⁰⁰ Beatrice de Graaf & Costant Hijzen, 'Bound by silver chords', pagina 204

¹⁰¹ Cees Wiebes, *Samen met de CIA*, pagina 157

¹⁰² Bob de Graaf & Cees Wiebes, *Villa Maarheze*, pagina 102

de Amerikaanse overheid. De BID ging dus ook de ideologische motivatie van de CIA en Amerika volgen in plaats van de pragmatische visie van de Nederlandse overheid. In de BID had Amerika dus een goede mogelijkheid gevonden om invloed uit te oefenen op de Nederlandse politiek. De BID was zich bewust van de problematische activiteiten, zo was Willem Drees niet op de hoogte van de missies, maar alleen de coördinator van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten op het ministerie van Algemene Zaken.¹⁰³ Dit vermoeden wordt bevestigd door het feit dat er weinig archiefmateriaal beschikbaar is over deze missies. Verschillende factoren, waaronder de afwezigheid van een effectieve *Oversight*-structuur, botsende culturen, Amerikaanse invloed en een interne machtsstrijd hebben ervoor gezorgd dat de BID het doel van haar opdrachtgever, de Nederlandse overheid, bijna in zijn geheel negeerde en alleen nog maar dacht aan haar eigen belang. De activiteiten van de BID hadden uiteindelijk een negatief effect op het buitenlandse beleid van de Nederlandse overheid en de BID was zich hier weldegelijk bewust van.

Oversight op de Buitenlandse inlichtingendienst; een onmogelijke opgave

De positie die een inlichtingen- en veiligheidsdienst inneemt in een maatschappij is problematisch. Door de geheime natuur van het inlichtingenwerk ontstaat er frictie met de democratische waarden van de maatschappij waarbinnen de dienst opereert.¹⁰⁴ Een maatschappij is gebaat bij transparantie en een inlichtingendienst lijkt juist deze transparantie tegen te gaan. De oorzaak van het probleem ligt veelal in de mate van geheimhouding die inlichtingenwerk vereist.¹⁰⁵ *Oversight*, toezicht op de inlichtingendienst, is een middel dat ervoor kan zorgen dat wettelijke, ethische en morele basisafspraken gerespecteerd worden.¹⁰⁶ De aandacht voor *Oversight* komt met name op in de jaren 70 en 80 in Nederland, maar ook over de gehele wereld.¹⁰⁷ ¹⁰⁸ Vanuit deze periode is het onderzoek naar *Oversight* alleen maar toegenomen en dit heeft geresulteerd in uitgebreide wetgeving, zoals de WIV 2002 en de toekomstige WIV 20XX.¹⁰⁹ ¹¹⁰ De toename in interesse in *Oversight* hoeft niet te betekend dat *Oversight* voor de jaren 70 afwezig was binnen de Nederlandse politiek. Echter heeft dit paper wel aangetoond dat de situatie omtrent het toezicht problematisch was. De rol die de BID had binnen de Nederlandse overheid was hierdoor ook problematisch. Dit paper heeft geprobeerd een accurate representatie te geven van de rol die de BID had in de periode 1946-1960. In deze conclusie zal besproken worden waarom de rol van de BID problematisch was.

¹⁰³ Cees Wiebes, *Samen met de CIA*, pagina 160

¹⁰⁴ Claudia Hillebrand, 'Intelligence Oversight and Accountability', in: Robert Dover, Michael S. Goodman & Claudia Hillebrand (red.), *Routledge Companion to Intelligence Studies* (New York 2015) 305-312, pagina 305

¹⁰⁵ Claudia Hillebrand, 'Intelligence Oversight and Accountability', pagina 306

¹⁰⁶ *Ibidem*, pagina 305

¹⁰⁷ Eleni Braat, 'Recurring Tensions between Secrecy and Democracy', pagina 543

¹⁰⁸ Mark Pythian, 'The British experience with intelligence accountability', pagina 75, 76

¹⁰⁹ Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 7 februari 2002, 'Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002, via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/par/wiv2002.pdf> (geraadpleegd op 15 juni 2017)

¹¹⁰ AIVD, 'De Nieuw WIV' (versie 15 juni 2017), <https://www.aivd.nl/onderwerpen/nieuwe-wet-op-de-inlichtingen-en-veiligheidsdiensten> (geraadpleegd op: 15 juni 2017)

In het eerste hoofdstuk is de dynamische periode tussen 1946-1960 voor de Nederlandse overheid besproken. Binnen en buiten Nederland waren er een groot aantal problemen, deze konden echter niet zonder hulp van de Verenigde Staten worden verholpen. De hulp van Amerika heeft echter nooit geresulteerd in een afhankelijke houding van de Nederlandse overheid. Nederland had, door haar nieuwe regionale machtspositie, specifieke punten in haar buitenlands beleid die extra aandacht verdiende. Deze individuele koers bevestigt de veronderstelling van de *New Cold War History*, dat kleinere staten niet volgzzaam deden wat de supermachten van hun verwachten. Het Nederlandse buitenlandse beleid had dus ook een eigen karakter, het was pragmatisch en gericht op het nationale belang van Nederland. Het buitenlandse beleid van Nederland stond dus ook in contrast met het meer ideologische beleid van Amerika. Amerika bleef echter wel opzoek naar beïnvloedingsmogelijkheden in Nederland.

De BID had als doel het Nederlandse buitenlandse beleid te ondersteunen. Echter is in hoofdstuk twee gebleken dat de rol van de BID binnen de Nederlandse problematisch was. De afwezigheid van een effectieve *Oversight*-structuur resulteerde in twee negatieve effecten. Allereerst kreeg de BID bijna complete onafhankelijkheid en vrijheid in het gehele inlichtingenproces. Dit hield in dat de BID leidend was in alle onderdelen van de *Intelligence Cycle*. Hierdoor werkte de dienst de facto voor zichzelf. Het tweede nadelige effect van het ontbreken een effectieve *Oversight*-structuur was het feit dat er een cultuur botsing tussen overheid en dienst ontstond. De overheid begreep de motivatie van de BID niet en de BID kon de afwezige houding van de overheid maar moeilijk begrijpen. Deze twee effecten zorgden ervoor dat de BID en de Nederlandse overheid steeds verder van elkaar verwijderd raakten. Hierdoor ontstond de kans voor de BID om haar eigen doelen na te gaan streven naast het initiële doel, het dienen van het buitenlandse beleid van de Nederlandse overheid. De samenwerking met andere buitenlandse diensten werd hierdoor problematisch, maar waren wel te verwachten.

In het derde hoofdstuk is besproken wat de BID deed om haar primaire doel te dienen. Er werden, op summier basis, inlichtingen verzameld die de Nederlandse staat ondersteunde in het vormgeven van het buitenlandse beleid. Echter waren deze activiteiten niet van goede kwaliteit. In hoofdstuk drie zijn ook de activiteiten van de BID besproken die een verwezenlijking waren van de problemen die in hoofdstuk twee zijn besproken. In de CIA had de BID namelijk een opdrachtgever gevonden die wel haar ambities stimuleerde, in tegenstelling tot de Nederlandse overheid. In de BID had Amerika haar beïnvloedingsmogelijkheid in Nederland gevonden. Middels de clandestiene operaties achter het IJzeren Gordijn voldeed de BID aan haar eigen doel omtrent het verzamelen van inlichtingen. Dit werd alleen nog maar versterkt door de interne machtsstrijd binnen de Nederlandse inlichtingengemeenschap, want deze werkte als een katalysator op de bereidheid van de BID om deel te nemen aan missies die niet in het nationale belang van

Nederland waren. Er zou zelfs gesteld kunnen worden dat de clandestiene missies van de BID en de CIA de Nederlandse overheid in gevaar brachten.

De hoofdvraag van dit paper was als volgt: 'Wat was de rol van de Nederlandse Buitenlandse inlichtingendiensten binnen de Nederlandse overheid in de begin jaren van de Koude Oorlog (1949-1972)?' Uiteindelijk kan geconcludeerd worden dat de BID een tweeledige rol had binnen de Nederlandse overheid. Allereerst was er een positieve rol die bijdroeg aan het Nederlandse beleid. Er was echter ook een andere rol en die had duidelijk een negatieve impact op het Nederlandse buitenlandse beleid. De BID had dus een dualistisch karakter. Deze negatieve effecten zijn echter schromelijk onderschat de Nederlandse overheid, omdat de aandacht van de overheid gericht was op andere zaken. De CIA maakte handig gebruik van deze ontwikkeling. De dualistische BID vormde met haar negatieve rol dan ook een groot gevaar voor hetzelfde beleid dat de dienst in haar primaire rol probeerde te ondersteunen. De negatieve rol van de BID binnen de Nederlandse overheid in de periode 1946-1960 laat dus zien dat het krachtenveld tussen Nederland en Amerika op institutioneel niveau veel anders was dan op statelijk niveau. Op dit lagere niveau wordt duidelijk dat persoonlijke motivaties leidend kunnen zijn in beleidskeuzes. De veronderstelling van de *New Cold War History* wordt dan ook niet weerlegd, maar verder onderzoek zou dan ook kunnen kijken naar andere institutionele samenwerkingen tussen Amerika en Nederland in de beginjaren van de Koude Oorlog. In dit paper is namelijk gebleken dat wanneer de belangen extreem groot zijn statelijke onafhankelijk van een supermacht nog niet direct hoeft te betekenen dat dit voor de gehele overheid geldt. Een duidelijke structuur voor de gehele overheid is nodig om ervoor te zorgen dat een supermacht niet grip kan krijgen op belangrijke instituties.

Bibliografie

Geraadpleegde Archieven:

- Archief Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG), Amsterdam
 - Collectie Cees Wiebes
- Digitale Archief Stichting Argus, via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/index.htm>
- Het Nationale Veiligheids Archief, via: <http://inlichtingendiensten.nl/>
- CIA: Freedom of Information Act Electronic Reading Room, via: <https://www.cia.gov/library/readingroom/home>

Bronnen:

Aanhangsel tot het Verslag van de Handelingen der Tweede Kamer, 1959 – 1960, Nummer 4, 23 oktober 1959

Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, doos 195, sectie 1, 4 januari 1951, 'Rapportage: Sovjetmilitairen in Oost-Duitsland', referentienummer: FA 2276/32

Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, inventarisnummer 195, sectie 1, 'Nota voor de Minister-President, begroting 1951/1952', referentienummer: FA 2604 25.

Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 195, sectie 3, 1949, 'Correspondentie Th. de Muralt aan C.W.L. Fock', referentienummer: onbekend

Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 197, sectie 3, 31 augustus 1954, 'West-Duitsland: rapportage over opleving van neonazisme in West-Duitsland', referentienummer: FA 6743/17

Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 203, sectie 1, 24 april 1947, 'CIA: 25X-1', referentienummer: CIA- RDP 80R01731R002700020002-3

Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 203, sectie 1, 3 mei 1949, 'CIA: Project No. 4901', referentienummer: onbekend

Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 203, Sectie 1, 22 oktober 1951, 'CIA: Director's Log 8:30 AM 20 Oct – 8:30 AM 22 Oct 1951', referentienummer: onbekend

Archief IISG Collectie Cees Wiebes, Doos 203, Sectie 1, 9 september 1952, 'Staff Memorandum no. 268', referentienummer: onbekend

Archief IISG, Collectie Cees Wiebes, Doos 203, Sectie 1, datum onbekend, 'Dutch Intelligence: Saplacan', referentienummer: ACNAS, Fond Documentar, P.010635 VOL. 1

Digital Reading Room CIA, collectie Nazi War Crimes Disclosure Act, datum onbekend, 'QKBROIL_0002', via: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/QKBROIL_0002.pdf

Digitaal Archief Stichting Argus, collectie Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst/ Binnenlandse Veiligheidsdienst, Rapportages/Ambtsberichten, 11 januari 1951, 'Communistische activiteit in West-Europa', referentienummer: 99750, via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/ambts/99750.pdf> (geraadpleegd op 16 juni 2017)

Digitaal Archief Stichting Argus, collectie Inlichtingendienst buitenland, Rapportages, 19 november 1951, 'West-Duitsland: pogingen om te komen tot een internationaal contact tussen oud SS-ers', referentienummer: U3735ld, via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/idb/idb-1951-brd.pdf> (geraadpleegd op 16 juni 2017)

Digitaal Archief Stichting Argus, collectie Inlichtingendienst buitenland, Rapportages, 21 januari 1959, 'Irak: de situati in Irak', referentienummer: FA9594/17, via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/idb/idb-1959-irak4.pdf> (geraadpleegd op: 16 juni 2017)

Digitaal Archief Stichting Argus, collectie Inlichtingendienst buitenland, Rapportages, 18 februari 1959, 'USSR: Soviet Budget for 1959', referentienummer: FA 9626/17, via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/idb/idb-1959-ussr17.pdf> (geraadpleegd op 16 juni 2017)

Drees, Willem 'Regeerverklaring 12 augustus 1948' in: *Verslag 3de vergadering Tweede Kamer 12 augustus* pagina 24, via: <https://www.parlement.com/9291000/d/regver/drees%20en%20van%20schaik.pdf> (geraadpleegd op: 14 juni 2017)

Handeling Eerste Kamer 1950-1951, Verslag vergadering 19 juni 1951, nummer 31, 'Ingekomen stukken — Verslag uitgebracht over geloofsbrief van het nieuwbenoemde lid der Kamer den heer S. de Jong', pagina 508

Handeling Tweede Kamer 2016 -2017, Bijlage II, Voorstel van wet inzake wijziging Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, Memorie van Toelichting

Harry S. Truman, 'Truman's Speech: A Fateful Hour', Washington (versie 12 maart 1947), via <http://www.americanrhetoric.com/speeches/harrystrumantrumandocctrine.html> (geraadpleegd op: 12 juni 2017)

Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 8 augustus 1949, 'Koninklijk Besluit Nummer 51', via: <http://www.inlichtingendiensten.nl/organisatie/kb1949.pdf> (geraadpleegd op 15 juni 2017)

Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 9 april 1946, 'Koninklijk Besluit Nummer 27', via: <http://www.inlichtingendiensten.nl/organisatie/kb1946.pdf> (geraadpleegd op 15 juni 2017)

Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 3 december 1987, 'Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 1987', via: <http://www.stichtingargus.nl/bvd/par/wiv1987.pdf> (geraadpleegd op 15 juni 2017)

Het nationaal veiligheids archief, Collectie organisatie, Sectie Wetgeving, 7 februari 2002, 'Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002, via:

<http://www.stichtingargus.nl/bvd/par/wiv2002.pdf> (geraadpleegd op 15 juni 2017)

"National Security Council Report, NSC 68 pagina 5, 'United States Objectives and Programs for National Security'," April 14, 1950, History and Public Policy Program Digital Archive, US National Archives. <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116191>

NAVO, 'The North Atlantic Treaty 1949' (versie 1 april 2009), via

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/stock_publications/20120822_nato_treaty_en_ligt_2009.pdf (geraadpleegd op: 14 juni 2017)

Rijksoverheid, 'Nota betreffende de toestand van 's Rijks financiën', pagina 18, via:

www.rijksbegroting.nl/rijksbegrotingsarchief/miljoenennota/mn1948.pdf (geraadpleegd op: 14 juni 2017).

Rijksoverheid, 'Nota betreffende de toestand van 's Rijks financiën; behorende bij de ontwerp-begroting voor 1958', pagina 17, via:

www.rijksbegroting.nl/rijksbegrotingsarchief/miljoenennota/mn1958.pdf (geraadpleegd op: 14 juni 2017).

Staf, C., 'Hoofdstuk VIII A, Oorlog' in *Rijksbegroting voor het dienstjaar 1951 (kamerstuk 1900)*, pagina 7, via:

<http://www.statengeneraaldigitaal.nl/document/tekst?id=sgd%3A19501951%3A0002936&pagina=3> (geraadpleegd op: 14 juni 2017).

Literatuur:

AIVD (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties), 'Jaarverslag 2016', (Den Haag 2017), via: <https://www.aivd.nl/publicaties/jaarverslagen/2017/04/04/jaarverslag-2016> (geraadpleegd op: 16 juni 2017)

AIVD, 'De Nieuw WIV' (versie 15 juni 2017), <https://www.aivd.nl/onderwerpen/nieuwe-wet-op-de-inlichtingen--en-veiligheidsdiensten> (geraadpleegd op: 15 juni 2017)

Braat, Eleni, 'Recurring Tensions between Secrecy and Democracy: Arguments about the Security Service in the Dutch Parliament, 1975–1995', *Intelligence and International Security* 31 (2016) 4, 532-555

Buuren, Jelle van, 'From Oversight to Undersight: the Internationalization of Intelligence', *Security and Human Rights* 24 (2013) 239 – 252

Central Intelligence Agency, 'A definition for intelligence' (versie 18 september 1995),

https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no4/html/v02i4a08p_0001.htm (geraadpleegd op 12 juni 2017)

Crump, Laurien, 'Nederland en het Warschaupact', in: Remco Raben, Mathieu Segers en Jacco Pekelder (red.), *De Wereld volgens Nederland: Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief* (Amsterdam 2015) 107-127

Gill, Peter, 'The Politicization of Intelligence; Lessons from the Invasion of Iraq', in: Hans Born, Loch K. Johnson & Ian Leigh (red.), *Who's Watching the Spies; Establishing Intelligence Service Accountability* (Lincoln 2005) 12-33

Graaf, Beatrice de, & Hijzen, Constant, 'Bound by silver chords; The Dutch Intelligence Community and its transatlantic relations after 1945', in: Giles Smith Scott (red.), *Obama US Politics and Transatlantic relations: Change or Continuity* (New York 2011) 201-217

Graaf, Bob de, 'Nederland en Intelligence', in: Remco Raben, Mathieu Segers en Jacco Pekelder (red.), *De Wereld volgens Nederland: Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief* (Amsterdam 2015) 199-220

Graaf, Bob de, & Wiebes, Cees, *Villa Maarheze; de geschiedenis van inlichtingendienst buitenland* (Den Haag 1998)

Hellema, Duco, *Nederland in de Wereld: Buitenlandse politiek van Nederland* (Houten 2010)

Hillebrand, Claudia, 'Intelligence Oversight and Accountability', in: Robert Dover, Michael S. Goodman & Claudia Hillebrand (red.), *Routledge Companion to Intelligence Studies* (New York 2015) 305-312

Hollyer, James R., B. Peter Rosendorff & James Raymond Vreeland, 'Democracy and Transparency', *The Journal of Politics* 73 (2011) 4, 1191-1205

Lebbink, Teus 'Atlanticism; The Rise, Development and Realisation of an Idea', *Atlantisch Perspectief* 20 (1996) 8, 27 – 30

Leffler, Melvyn P., 'The emergence of an American grand strategy, 1945–1952', in: Melvyn P. Leffler & Odd Anne Westad (red.), *The Cambridge History of the Cold War* (Cambridge 2010) 67-89

Leigh, Ian, 'Accountability and intelligence cooperation', in: Hans Born, Ian Leigh & Aidan Wills (red.), *International Intelligence Cooperation and Accountability* (New York 2011) 3-17

Lester, Genevieve, *When Should State Secrets Stay Secret?: Accountability, Democratic Governance, and Intelligence*, (Cambridge 2015)

Omand, David, 'The Cycle of Intelligence', in: Robert Dover, Michael S. Goodman & Claudia Hillebrand (red.), *Routledge Companion to Intelligence Studies* (New York 2015) 59-50

Pythian, Mark, 'The British experience with intelligence accountability', *Intelligence and National Security* 22 (2007) 1, 75 – 99

Schulte, Addie, 'Nederlandse acties in Koude Oorlog waren een fiasco', (versie 2 september 2016), <https://www.trouw.nl/home/nederlandse-acties-in-koude-oorlog-waren-een-fiasco~a3c35ffe/> (geraadpleegd op: 14 juni 2017)

Sheldon, Rose Mary, 'Intelligence Activities in Ancient Rome: Trust in the Gods But Verify', (New York 2005)

Sims, Jennifer E., 'Foreign Intelligence Liaison; Devils, Deals and Details', *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 19 (2006) 195-217

Warner, Michael, & McDonald, J. Kenneth, *US Intelligence Community Reform Studies Since 1947*, (Washington 2005)

Wiebes, Cees, *Samen met de CIA: operaties achter het ijzeren gordijn* (Amsterdam 2016)

Wielinga, Friso, *Geschiedenis van Nederland; van opstand tot heden* (Amsterdam 2012)

Wright, Andrea, 'Fit for purpose? Accountability challenges and paradoxes of domestic inquiries', in: Hans Born, Ian Leigh & Aidan Wills (red.), *International Intelligence Cooperation and Accountability* (New York 2011) 170-198